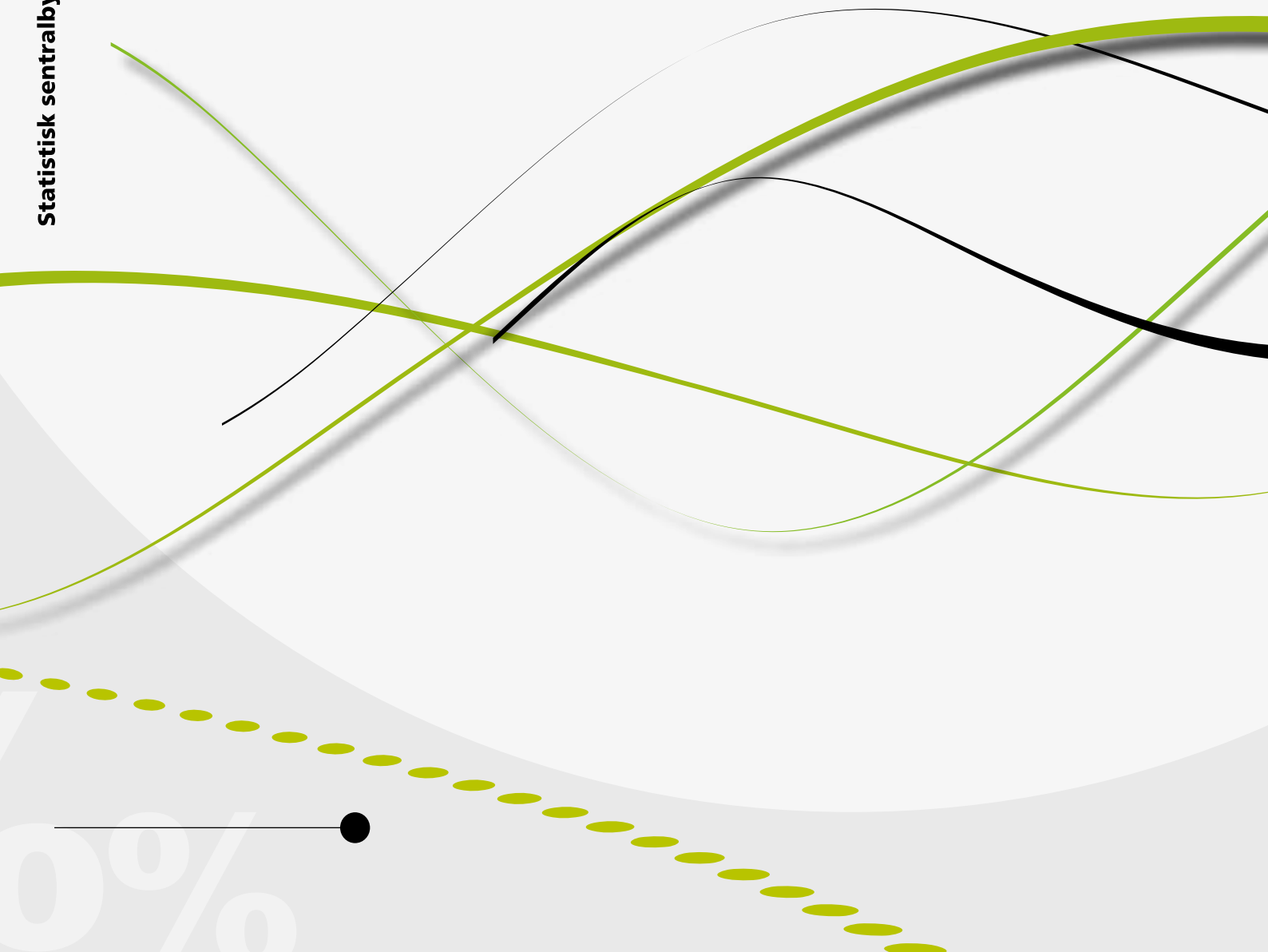

Gunnar Claus, Pål Nordby og Helge Næsheim

Yrkesaktivitet blant eldre før og etter pensjonsreformen

Gunnar Claus, Pål Nordby og Helge Næsheim

**Yrkesaktivitet blant eldre før og etter
pensjonsreformen**

	Standardtegn i tabeller	Symbol
© Statistisk sentralbyrå	Tall kan ikke forekomme	.
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen skal	Oppgave mangler	..
Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.	Oppgave mangler foreløpig	...
Publisert mai 2014	Tall kan ikke offentliggjøres	:
	Null	-
ISBN 978-82-537-8927-9 (trykt)	Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
ISBN 978-82-537-8928-6 (elektronisk)	Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
ISSN 0806-2056	Foreløpig tall	*
Emne: Arbeid og lønn	Brudd i den loddrette serien	—
	Brudd i den vannrette serien	
Trykk: Statistisk sentralbyrå	Desimaltegn	,

Forord

Denne rapporten beskriver hvordan yrkesaktiviteten blant eldre har utviklet seg før og etter at pensjonsreformen ble innført 1. januar 2011. Virkningen første året etter pensjonsreformen ble beskrevet i Rapport 12/2013 (www.ssb.no/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/yrkesaktivitet-blant-eldre-foer-og-etter-pensjonsreformen). I årets rapport ser vi på om den økte yrkesdeltakelsen vi fant blant 62-64-åringene er blitt ytterligere forsterket. Det er dessuten gjort en analyse av i hvilken grad manglende samordning av opptjening i tjenstepensjon mellom offentlig og privat sektor ser ut til å påvirke jobbskiftene mellom sektorene.

Rapporten er også tilgjengelig på SSBs nettsider under adressen www.ssb.no/publikasjoner/.

Publikasjonen er utarbeidet ved Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk av Gunnar Claus, Pål Nordby og Helge Næsheim. Tor Petter Bø har vært hovedansvarlig for Vedlegg A.

Prosjektstøtte: Arbeids- og sosialdepartementet har bidratt med finansiering.

Statistisk sentralbyrå, 8. mai 2014

Hans Henrik Scheel

Sammendrag

Pensjonsreformen som ble innført i 2011 hadde som et sentralt mål at folk skulle stå lenger i arbeid. Et element i reformen var muligheten for personer 62 år og eldre til å kombinere arbeid og pensjon uten at pensjonen blir redusert. Analyser basert på 2012-data viste at andelen av befolkningen som var i arbeid økte klart mer for alderskortene 62-, 63- og 64-åringer enn den gjorde for 61-åringer og yngre. I denne rapporten ser vi for det første på om nye 62-åringer i 2013 viser en ytterligere økning i andelen sysselsatte jamført med 62-åringer i 2012. Videre ser vi på om de som i 2013 er blitt 63 år og eldre viser en fortsatt vekst i sysselsettingen, eller om de bare ut fra et høyere nivå, har lagt seg på samme trendvekst som har vært en god del år.

Uavhengig av pensjonsreformen har det over flere år vært en viss vekst i andel arbeidstakere i prosent av befolkningen (arbeidstakerprosenten) for alle aldersgrupper fra 60 år og over. Men utviklingen fra 2011 til 2013 viser at veksten i arbeidstakerprosenten etter innføring av ny pensjonsordning har vært markert sterkere blant 62- til 66-åringer enn 60- og 61-åringene. Formålet med ny pensjonsreform var å få flere til å stå lenger i jobb. Utviklingen etter 2011 tyder på at man har oppnådd dette. Dette gjelder både for kvinner og menn. Veksten er tydeligst for personer uten høyere utdanning i privat sektor.

Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid pr uke pr arbeidstaker for 62-66-åringene har hatt en marginal økning i perioden 2010 til 2013. Arbeidstakere i alderen 67-70 år har hatt en tydelig økning i antall timer per uke i samme perioden.

I rapporten er det også et kapittel hvor vi ser på om pensjonsordningene for offentlig sektor synes å bidra til reduserte jobbskifter fra offentlig til privat sektor blant 50-59-åringene. Med jobbskift mener vi at en person bytter virksomhet (arbeidsplass) fra ett år til et annet. For statlig og kommunal sektor er pensjonsordningene samordnet slik at man ikke taper noe i pensjonsrettighet på å bytte innen eller mellom disse sektorene. Det gjør man derimot ved å skifte til og fra privat sektor. Fra andre undersøkelser vet vi at andelen som skifter jobb synker med økende alder. Det ser vi også igjen på andelen som skifter jobb mellom sektorer. Men tallene i denne rapporten viser at nedgangen er klart større for jobbskifter fra henholdsvis statlig og kommunal sektor til privat sektor sammenlignet med nedgangen for de som skifter mellom statlig og kommunal sektor. Dette støtter altså opp om antakelsen om at manglende samordning av pensjonsordningene bidrar til redusert mobilitet. Nå vil det være flere faktorer som spiller inn når folk skifter jobb slik at flere analyser må til for å avklare den isolerte effekten av pensjonsordninger.

Abstract

A key goal of the Norwegian pension reform of 2011 was for older employees to remain in the workforce. One element of the reform was the opportunity to combine work and pension from the age of 62, without a reduction in pension. Analysis based on data from 2012 shows that the share of the population in employment increased more among those aged 62-64 than those below the age of 62. This report examines whether the share of 62 year-olds in employment in 2013 shows a further growth compared to those who were 62 in 2012. We also examine whether persons aged 63 and older in 2013 show a further growth in employment or if they follow the trend from previous years.

For several years, the shares of the population in employment have had a certain growth for all ages from 60 and over. However, the development from 2011 to 2013 shows stronger growth for those aged 62 and 63 than for the 60-61 year-olds. The aim of the new pension reform was for older employees to remain in the workforce. The development since the introduction of the reform in 2011 indicates that this goal has been achieved, for both women and men. The growth has been particularly strong for employed persons in the private sector with only a compulsory education.

Average contracted working hours per employee aged 62-66 increased marginally between 2010 and 2013. Employees aged 67-70 had a clear increase in average contracted working hours in the same period.

This report includes a chapter discussing whether the public sector pension scheme reduces the number of employees leaving the public sector to work in the private sector. Changing jobs within the central and municipal government does not affect pension rights, as opposed to changing jobs between the public sector and private sector. From other analyses on changing jobs, we know that the share of persons changing jobs decreases by age. This also applies to job changes between sectors. The analysis shows that the decline in job changes is stronger from central and municipal government to the private sector than the decline in job changes within the central and municipal government. This supports our assumption that the lack of coordination between pension schemes in the public and private sectors contributes to reduced mobility in the job market. Clearly, there are also other factors that need to be analysed in order to clarify the effect of pension schemes when people change jobs.

Innhold

Forord.....	3
Sammendrag.....	4
Abstract.....	5
Innhold.....	6
1. Formål.....	7
2. Utvikling i arbeidstakerprosjenter.....	10
3. Nivåfall inkludert alle lønnstakere og selvstendige.....	18
4. Arbeidstid blant eldre arbeidstakere.....	19
5. Pensjonsordninger og mobilitet.....	23
Vedlegg A: AKU – årgjennomsnitt 2013.....	26
Vedlegg B. Jobbskifte.....	30
Figurregister.....	32
Tabellregister.....	33

1. Formål

Formålet med rapporten er å vise hvordan pensjonsreformen fra 2011 har påvirket yrkesdeltakingen blant de som har blitt 62 år og eldre. Intensjonen med reformen var at man skulle få en vekst i sysselsettingen særlig blant eldre. I praksis vil det si at flere skulle stå lenger i jobb.

Fjorårets rapport viste at det første året etter pensjonsreformen viste et klart skifte oppover i sysselsettingsprosenten for de 62 år og eldre jamført med 60 og 61-åringene. Veksten var særlig sterk blant 62 og 63-åringene. I årets rapport ønsker vi dels å se om nye 62-åringene viser en tilsvarende økning. Videre ønsker vi å se om årskullene som fikk et skifte oppover i sysselsettingsprosenten jamført med tidligere fødselskull i samme alder, viser en ytterligere vekst eller bare blir liggende på det samme høyere nivået jamført med tidligere fødselskull.

Vi foretar i hovedsak en ren beskrivende analyse av utviklingen og gjør ikke forsøk på å forklare årsaker. Pensjonsreformen kan være en viktig, men ikke den eneste grunnen, til den utviklingen sysselsettingstallene viser. Den beskrivende analysen er likevel lagt opp slik at man kan få indikasjoner på mulige virkninger av pensjonsreformen. Det gjøres på to måter. Det ene er å ta med tall for sysselsettingen blant personer som er yngre enn 62 år, som ikke er påvirket av pensjonsreformen gjennom større muligheter for utbetaling av pensjon mens man er i arbeid. Det andre er at vi fordeler sysselsettingen på ulike grupper av eldre basert på kjønn, alder, utdanning, næring og sektor slik at dette kan gi en indikasjon på hvordan disse gruppene tilpasser seg pensjonsreformen.

Pensjonsreformen inneholdt flere endringer som hadde som formål å øke yrkesdeltakelsen. Den man forventet at raskest ville gi effekt var muligheten for å kunne kombinere uttak av pensjon fra 62 år uten trekk i inntekt hvis man fortsatte å arbeide. For folketrygden gjaldt dette alle grupper, mens det for tjenestepensjonene er ulike løsninger. For de som har den AFP-ordningen som er vanlig i privat sektor kan man også kombinere arbeid med uttak av denne, mens dette ikke gjelder AFP-ordningen som er vanlig i offentlig forvaltning. Her har på den andre siden enkelte grupper i mange år hatt en del særaldersgrenser som gir mulighet for kombinasjon av arbeid og pensjon. Disse ble ikke endret gjennom pensjonsreformen. I privat sektor er det en god del som ikke har den vanlige AFP-ordningen. Enten har de ingen eller de har mer lokalt baserte avtaler. Samlet sett vil man forvente at effekten på sysselsetting var sterkest for de med AFP-ordning i privat sektor.

En annen endring som kom med pensjonsreformen var at det ikke lenger en grense på hvor mange yrkesaktive år som teller med i pensjonsgrunnlaget, slik at den samlede pensjonsbeholdningen øker så lenge man jobber, og fordeles utover forventet gjenværende levealder når man pensjonerer seg. Dette vil man også forvente at bidrar til at flere står lenger i jobb. Her er det imidlertid overgangsordninger avhengig av fødselsår slik at det tar noen år før man kan måle effekter av dette. Levealdersjusteringen, det vil si at befolkningens økende levealder gir lavere pensjonen gitt samme pensjoneringsalder, kan også føre til at flere ønsker å jobbe lenger for å bygge opp en større pensjonsbeholdning.

Valg av datakilder

I analysen er det interessant å se på effekter på ettårige aldersgrupper. Når man i tillegg ønsker å dele inn etter kjønn, utdanning, næring, sektor osv. tilsier det at registerdata er best egnet siden det ikke er utvalgsusikkerhet knyttet til denne datakilden. Registerdataene må imidlertid basere seg på ulike registre for å få fram til tall for alle sysselsatte. For selvstendig næringsdrivende og en mindre gruppe lønnstakere (ca. 7-8 prosent av alle lønnstakere) er registergrunnlaget av svakere kvalitet i forhold til definisjonen av hvem som er sysselsatte. Disse er dermed mindre egnet til å følge samme personer over tid som er en av metodene vi anvender for å se på tilpasninger til pensjonsreformen. Vi velger derfor å holde

disse gruppene utenfor analysen og ser bare på de som defineres som sysselsatte ut fra NAVs arbeidstakerregister. I tillegg ville det å få med selvstendige og alle lønnstakere betydd at produksjonstiden ville blitt vesentlig lengre. I kapittel 3 presenteres tall for hvordan forholdet er mellom utviklingen i nivåfall for arbeidstakerprosent fra Aa-registeret og sysselsettingsprosent fra AKU.

For å få fram data raskt kunne man tenke seg å bruke kvartalstall fra Arbeidskraftundersøkelsene (AKU). Disse tallene har imidlertid alt for store tilfeldige variasjoner når man skal måle endringstall for ettårige aldersgrupper. Særlig blir dette et problem når man også ønsker å få tallene fordelt etter variable som kjønn og utdanning. Man må da i stedet over på registerdata, som er totaltelling. Vi har valgt å bruke data fra Aa-registeret uten de revisjoner og tillegg som gjøres når vi tilrettelegger datagrunnlaget for den offisielle registerbaserte sysselsettingsstatistikken. Den viktigste grunnen er at vi kan få fram resultater hyppigere og mye raskere når vi kun baserer oss på "råttall" fra Aa-registeret.

I rapporten har vi brukt såkalte 8-ukers uttak fra Aa-registeret per 2. kvartal 2008-2013. Ved å sammenligne resultatene for samme kvartal for hvert år, får man bedre sammenliknbarhet med hensyn til sesongvariasjoner enn om man sammenliknet siste kvartal med det foregående. Analyser basert på 1., 3., og 4. kvartal gir det samme bilde av utviklingen som tall for 2. kvartal og kommenteres derfor ikke nærmere. Mer om dette finnes i rapport 12/2013 kapittel 2.2 der rapportens vedlegg A inneholder figurer for 1. og 3. kvartal 2008-2012 og 4. kvartal 2008-2011.

I analysen er fokus særlig på personer i alderen 60- 70 år. 60- og 61-åringer brukes som sammenligningsgruppe siden muligheten for å ta ut tidlig pensjon starter som 62-åring. Også de som er 67-70 år kan i noen grad sees på som en sammenligningsgruppe i forhold effekten knyttet til tidligpensjon. Vi ser mindre på de som er over 70 år av flere grunner. Alderskullene som er i arbeid blir svært små, samt at kvaliteten på dataene også er en god del svakere for disse aller eldste.

Videre tar vi bare med i analysen personer som registrert bosatte i Norge ¹. I alle fall foreløpig er det få sysselsatte ikke-bosatte i aktuell aldersgruppe.

Kort om den demografiske utviklingen

Vi beskriver utviklingen i sysselsettingen knyttet til pensjonsreformen ved å se på endringer i andelen av et årskull som er arbeidstakere (arbeidstakerprosenten) i stedet for å se på endringen i det absolutte tallet på arbeidstakere. Det skyldes i hovedsak at størrelsen på ulike fødselskull varierer mye. Sammenligner man antall arbeidstakere i alderen 62 år for to ulike fødselskull, kan forskjellen rett og slett skyldes at fødselskullene er av ulik størrelse. Ved å se på antallet arbeidstakere i prosent av størrelsen på fødselskullet får vi justert for dette.

Ulik størrelse på fødselskullene er også årsaken til at vi i hovedsak ser på arbeidstakerprosent for ettårige aldersgrupper. Slår man sammen flere årskull vil ulik størrelse på årskullet som går ut av en gruppe og de som kommer inn mellom to år, i seg selv kunne påvirke endringer gruppens arbeidstakerprosent. Det gjelder særlig i eldre aldersgrupper hvor også andelen i arbeid går mye ned for hvert år man blir eldre.

I tabell 1.1 har vi likevel brukt aldersgrupper og ikke ettårige grupper. Det skyldes at vi her bare ønsker å vise hovedtrekk av den demografiske utviklingen og hvordan forholdet er til arbeidsmarkedet er for disse gruppene. Analysen av virkninger av pensjonsreformen kommer i senere kapitler.

---

¹ Personer som forventes å bosette seg mindre enn seks måneder sammenhengende i Norge vil stå som ikke registrert bosatt i Det sentrale folkeregisteret.

Øverste del i tabell 1.1 viser hvor stor andel utvalgte aldersgrupper utgjør av befolkningen i årene 2008-2013. Vi ser her at de store fødselskullene etter 2.verdenskrig har bidratt til at en større del av befolkningen befinner seg i de eldste aldersgruppene. Fra 2011 til 2012 kommer effekten av denne «eldrebølgen» særlig i gruppen 67-74 år, mens effekten av bølgen blant 62-66-åring er uttømt.

I de to nedre delene av tabellen ser man hvordan aldersfordelingen er på arbeidstakere og avtalte timer som disse har i jobbene sine. Som forventet finner vi at personer i alderen 25-61 år utgjør en større andel av arbeidstakerne enn de gjør av befolkningen mens det motsatt gjelder for de andre aldersgruppene. Videre ser vi at 25-61-åring utgjør en enda større andel når vi ser på antall avtalte timer jamført med antall arbeidstakere. Det skyldes at sysselsatte i denne aldersgruppen i mindre grad jobber deltid enn de andre aldersgruppene.

Tabell 1.1. Befolkningen, arbeidstakere og avtalte timer pr uke etter alder. 2. kvartal 2008-2013. Prosent

	15-74 år	15-24 år	25-61 år	62-66 år	67-74 år
Antall personer i befolkningen					
2008	100	17,3	68,3	7,0	7,4
2009	100	17,4	67,7	7,4	7,5
2010	100	17,5	67,1	7,7	7,7
2011	100	17,7	66,6	7,7	8,0
2012	100	17,7	66,3	7,7	8,3
2013	100	17,6	66,2	7,5	8,7
Antall arbeidstakere					
2008	100	12,1	82,3	4,5	1,1
2009	100	12,0	81,9	4,9	1,2
2010	100	11,6	81,9	5,2	1,3
2011	100	11,6	81,7	5,2	1,5
2012	100	11,6	81,4	5,4	1,6
2013	100	11,5	81,3	5,4	1,7
Sum avtalte timer pr uke					
2008	100	9,6	85,4	4,3	0,7
2009	100	9,3	85,2	4,6	0,8
2010	100	8,9	85,3	4,9	1,0
2011	100	8,8	85,2	4,9	1,1
2012	100	8,7	85,0	5,1	1,2
2013	100	8,6	84,9	5,2	1,3

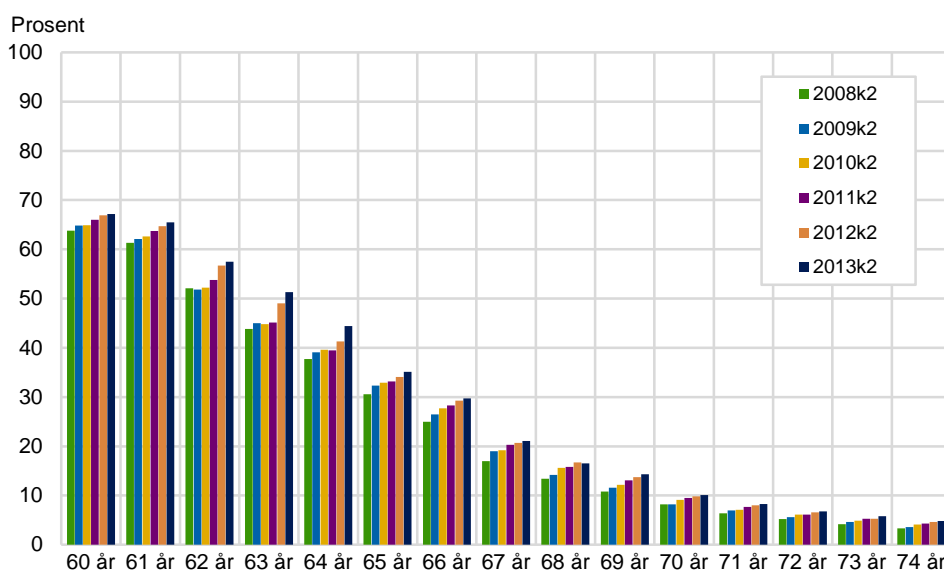
Kilde: NAVs Aa-register

2. Utvikling i arbeidstakerprosenten

Arbeidstakerprosenten etter alder

Figur 2.1 viser hovedbildet av utviklingen i arbeidstakerprosentene fra 2008 til 2013 for ettårige aldersgrupper fra 60 til 74 år. Vi ser at arbeidstakerprosenten faller med stigende alder for hver ettårig aldersgruppe. Men vi ser også at det for hver aldersgruppe er det en gradvis økning i arbeidstakerprosenten over tid. Dette gjelder også for personer i alderen 60 og 61 år – altså de som ennå ikke er påvirket like sterkt av pensjonsreformen. Det er særlig to mer strukturelle forhold som ligger bak dette. Det ene er at utdanningsnivået er stigende i den eldre del av befolkningen og høyt utdannede har gjennomgående en høyere andel i arbeid enn de med lavere utdanning. Det andre er at det blant de eldre kommer inn nye alderskohorter av kvinner som i alle år har hatt en høyere deltakelse i arbeidsmarkedet enn tidligere alderskohorter av kvinner.

Figur 2.1. Arbeidstakere etter alder. Prosent av befolkningen i samme aldersgruppe. Bosatte 60-74 år. 2. kvartal 2008-2013

Kilde: NAVs Aa-register.

Arbeidstakerprosentene for alle aldersgruppene fra 60 år og over øker altså over tid som vist i figur 2.1. Rent visuelt kan man imidlertid se at utslagene er sterkest for 62- 64-åringene etter 2011. Videre ser vi at for 63- og 64-åringene er det en markant økning både fra 2011 til 2012 og fra 2012 til 2013. For disse to årsklassene var det liten vekst i årene forut, det vil si i perioden fra 2008 til 2011. For å få et mer presist inntrykk av utviklingen har vi tabell 2.1. Vi sammenligner her arbeidstakerprosenten for hele perioden 2008-2013. Vi setter 2008 lik 100 for hver enkelt årsklasse og ser på utviklingen for personer av samme alder de neste årene. Sammenhengen mellom denne indeksen og arbeidstakerprosentene er vist med tall i tabell 2.1. Vi har også tatt med tall for 55-åringene for å få et bilde av den generelle utviklingen i arbeidstakerprosentene i økonomien mer uavhengig av pensjonsreformens endringer knyttet til 62-årsgrensen.

I tabellen brukes data fra 2. kvartal det aktuelle året. Det vil si status i 3. uka i mai. Siden pensjonsreformen gjelder fra 1. januar 2011 kan det hende at effekten av reformen er liten i vår måleuke i 2011, som er så tidlig på året. Det kan ta tid for den enkelte å finne ut hva han/hun skal gjøre i forhold til de nye mulighetene, og at effekten derfor først kan måles en viss tid etter pensjonsreformens starttidspunkt.

For en del år siden var det avkortning av pensjonen hvis pensjonister i alderen 67-69 år jobbet mye. Denne ordningen ble avskaffet for 67-åringene fra 1/1-2008, for 68-åringene 1/1-2009 og for 69-åringene 1/1-2010. Det kan trolig være en forklaring

på at disse alderskohortene har hatt en sterkere vekst enn andre når vi ser på hele perioden 2008 til 2013.

Den første problemstillingen i rapporten var om det nye årskullet av 62-åringer i 2013 hadde en ytterligere vekst i arbeidstakerprosenten jamført med de som ble 62 år i 2012. Av tabell 2.1 ser vi at veksten i arbeidstakerprosenten for 62-åringer fra 2012 til 2013 ikke var sterkere enn for 55-åringer og 60-åringer. Det kan muligens tyde på at effekten av pensjonsreformen for denne aldersgruppen gav et trendskift oppover i arbeidstakerprosenten mellom 2011 og 2012 og så har den lagt seg på samme trend som tidligere. Men denne konklusjonen er svært usikker siden vi bare har ett år med observasjon.

Tabell 2.1. Arbeidstakerprosent og endring i arbeidstakerprosent etter alder. 2. kvartal 2008 - 2. kvartal 2013

	55 år	60 år	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år	67 år	68 år	70 år
2. kvartal 2008	72,0	63,8	52,1	43,8	37,7	30,6	25,0	17,0	13,4	8,2
2. kvartal 2009	72,6	64,8	51,8	45,0	39,1	32,3	26,5	19,0	14,2	8,2
2. kvartal 2010	72,1	64,9	52,2	44,8	39,6	32,9	27,7	19,2	15,6	9,1
2. kvartal 2011	72,5	66,0	53,8	45,1	39,5	33,2	28,3	20,3	15,8	9,5
2. kvartal 2012	72,7	66,9	56,7	49,0	41,3	34,1	29,3	20,7	16,7	9,8
2. kvartal 2013	73,2	67,2	57,5	51,3	44,4	35,1	29,7	21,1	16,5	10,1
Menn										
2. kvartal 2008	72,5	65,6	53,7	45,9	39,7	32,8	26,7	19,0	15,1	9,9
2. kvartal 2013	73,4	68,2	58,5	53,3	46,7	37,9	32,5	23,8	19,5	16,7
Kvinner										
2. kvartal 2008	71,6	62,0	50,4	41,7	35,6	28,6	23,3	15,1	11,8	6,8
2. kvartal 2013	73,0	66,2	56,4	49,3	42,2	32,3	26,9	18,3	13,6	12,0
Begge kjønn, 2. kvartal 2008=100										
2. kvartal 2008	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
2. kvartal 2009	101	102	99	103	104	106	106	112	106	100
2. kvartal 2010	100	102	100	102	105	108	111	113	116	111
2. kvartal 2011	101	103	103	103	105	108	113	119	118	116
2. kvartal 2012	101	105	109	112	110	111	117	122	125	120
2. kvartal 2013	102	105	110	117	118	115	119	124	123	123

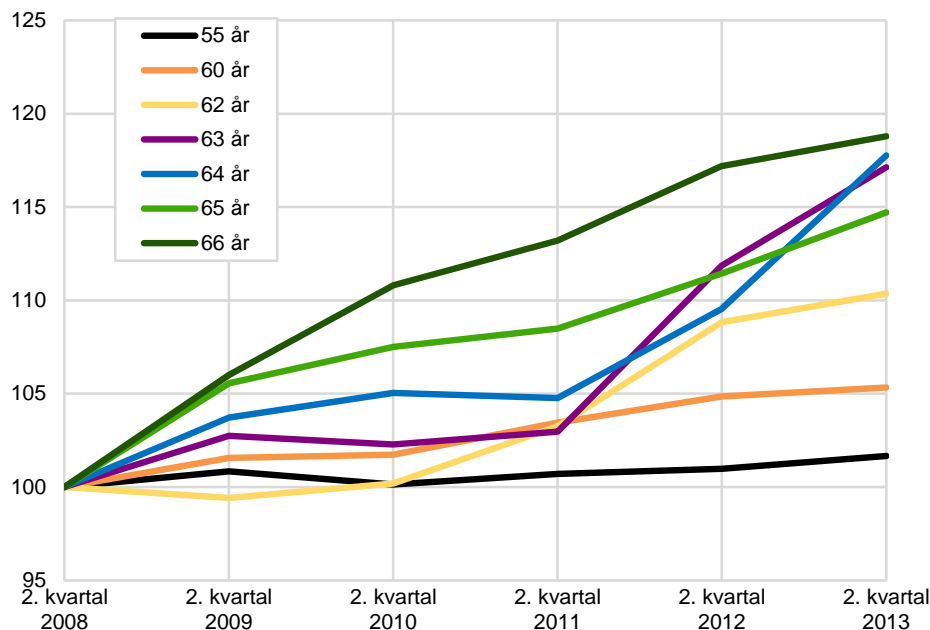
Kilde: NAVs Aa-register.

Når det gjelder den andre problemstillingen i rapporten, om de alderskohortene som hadde sterk vekst i arbeidstakerprosenten fra 2011 til 2012 også hadde dette fra 2012 til 2013. Det vil si om veksten synes å være sterkere enn den generelle trendveksten. Konklusjonen er at dette synes å være tilfelle for de som i 2013 var 63 og 64-åringer. For disse synes effekten av pensjonsreformen ennå ikke å være uttømt. For 63-åringer er det likevel noe avtakende vekst jamført med året før.

I figur 2.2. vises tall fra tabell 2.1 i form av kurver. Kurven for 55- og 60-åringer viser en svak økning i perioden, uten noen markante endringer knyttet til tiden reformen ble innført. 62-, 63 og 64-åringene har også hatt økning i perioden, og vi ser at arbeidstakerprosenten øker mer (kurven er brattere = flere jobber) rett etter reformen enn før reformen, og at den igjen flater ut fra 2012 til 2013 (men ikke for 64-åringene, der den blir brattere). Det kan se ut som om «rett etter reformen»-tendensen er avtagende med økende alder. For 65- og 66-åringene er det ingen markante endringer omkring reformen.

Vi har over omtalt vekst i arbeidstakerprosent som trend og effekt av pensjonsreformen. Det kan være grunn til å minne om dette gjelder når vi sammenligner samme ettårige alder over tid. Fortsatt er det (selvsagt) slik at arbeidstakerprosenten synker med alder. Pensjonsreformen har bare bidratt til at nedgangen i arbeidstakerprosenten har blitt mindre fra de som er 61 år til de som er i de nærmeste årsklassene over.

Figur 2.2. Utviklingen i arbeidstakerprosenten for bosatte personer i ulike aldre. 2008=100. 2. kvartal 2008-2. kvartal 2013

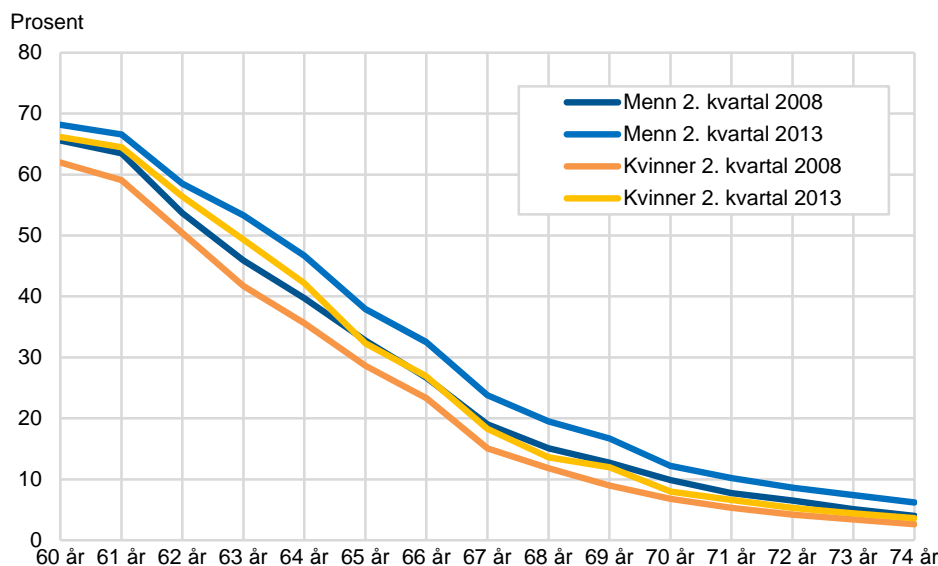

Kilde: NAVs Aa-register.

Arbeidstakerprosenten etter alder og kjønn

Arbeidstakerprosenten for både kvinner og menn var i høyere i 2013 enn i 2008, og høyere alder betyr lavere arbeidstakerprosent. Menn har høyere arbeidstakerprosent enn kvinner i samme alder. Denne differansen varierer fra 1 til 6 prosentpoeng for personer i alderen 60 – 74 år.

Figur 2.3. Arbeidstakerprosenten etter kjønn. Bosatte personer 60 til 74 år. 2. kvartal 2008 og 2013

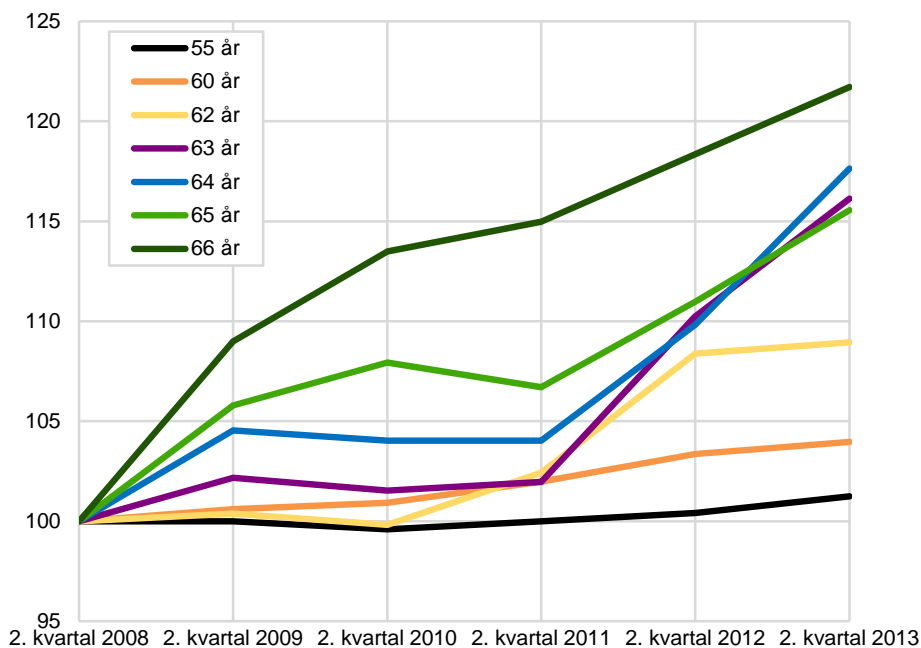

Kilde: NAVs Aa-register.

I de to neste figurene er tallene fra figur 2.2 splittet opp i en for menn og en for kvinner. Vi ser at den generelle trendveksten målt ved utviklingen for 55-åringene og 60-åringene er sterkere for kvinner enn for menn. Utviklingen i arbeidstakerprosentene før og etter pensjonsreformen følger i hovedsak samme mønster for menn og kvinner og som ble omtalt i avsnittet over. Men noen forskjeller synes det å være. Det at de nye 62-åringene i 2013 synes å falle ned på samme vekstrate som den generelle, synes særlig å gjelde menn. For kvinner er det

fortsatt en viss vekst. Videre synes 65-årige menn å ha en økning etter pensjonsreformen, mens det ikke synes å gjelde kvinner.

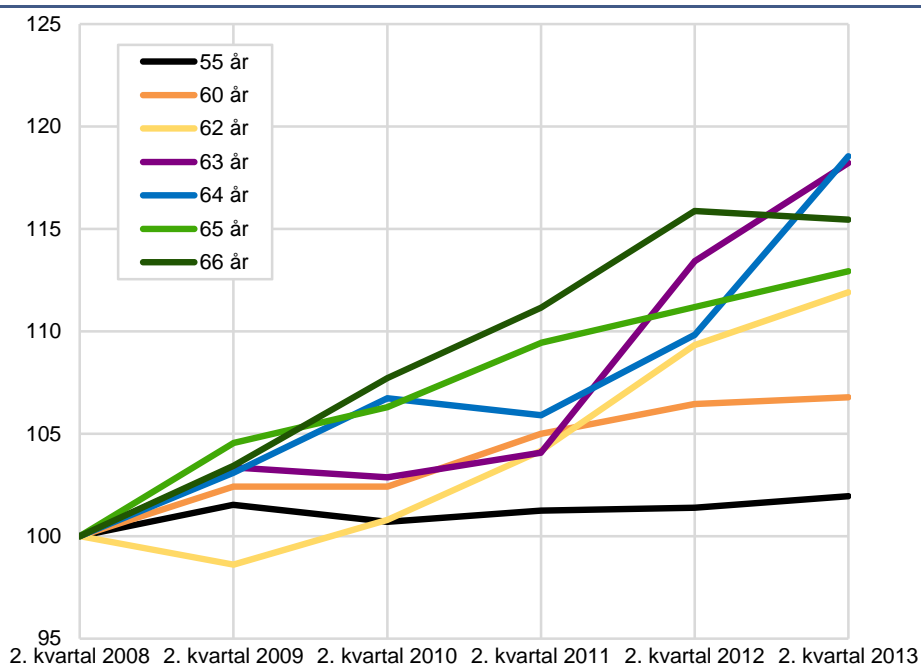
Figur 2.4. Menn, utviklingen i arbeidstakerprosenten for bosatte i ulike aldre. 2008 =100. 2. kvartal 2008-2. kvartal 2013

Kilde: NAVs Aa-register.

For kvinner (figur 2.5) virker det som om det særlig er 63- og 64-åringene som har større økning i arbeidstakerprosentene etter reformen. For kvinnelige 62-åring var det også en sterk vekst i 2010 og 2011. Når kan noe av dette muligens skyldes et oppsving etter finanskrisen i 2008/2009, slik at det kan være at pensjonsreformen kan ha «skjøttet på» dette oppsvinget videre.

Figur 2.5. Kvinner, utviklingen i arbeidstakerprosenten for bosatte i ulike aldre. 2008 =100. 2. kvartal 2008-2. kvartal 2013

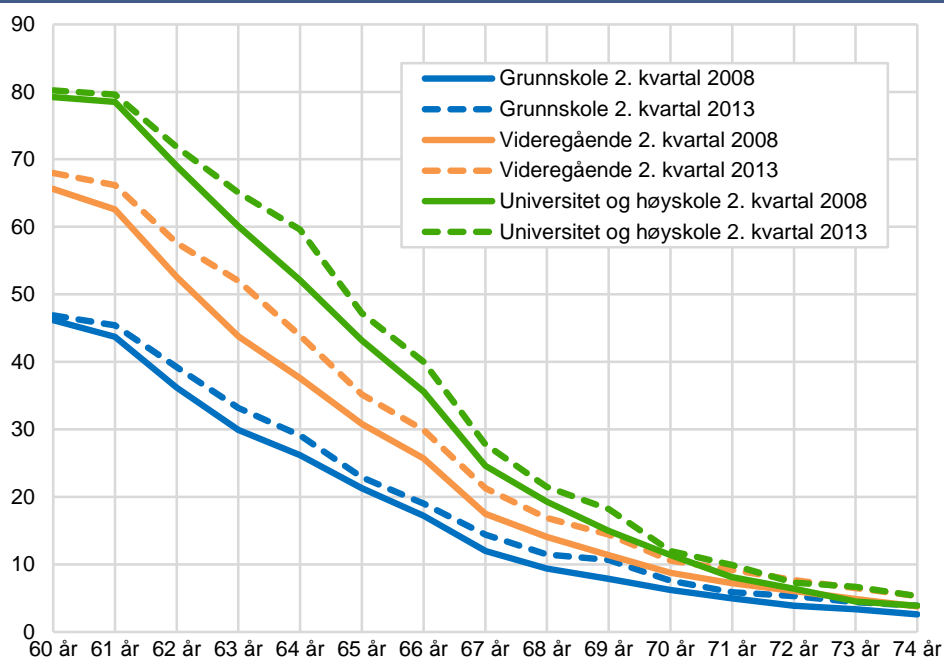
Kilde: NAVs Aa-register.

Arbeidstakerprosenten etter alder og utdanningsnivå

Utdanningsnivå er delt inn i tre grupper, der personens høyeste utdanning er enten grunnskole, videregående skole eller universitet/høyskole. Andelen personer i hver gruppe varierer. Blant annet er det flere som tar utdanning nå enn før.

Andelen blant bosatte personer som har universitet/høyskoleutdanning var 30 prosent blant 60-åringene i 2013, tilsvarende andel for 74-åringene var 19 prosent. Siden arbeidstakerprosenten er lav blant de eldste, vil antall personer som ligger bak tallene være lave. For eksempel er det 145 arbeidstakere med universitet/høyskoleutdanning som er 74 år i andre kvartal 2008.

Figur 2.6. Arbeidstakerprosent etter alder og utdanningsnivå. Prosent av befolkningen med samme alder. Bosatte 60-74 år. 2. kvartal 2008 og 2. kvartal 2013

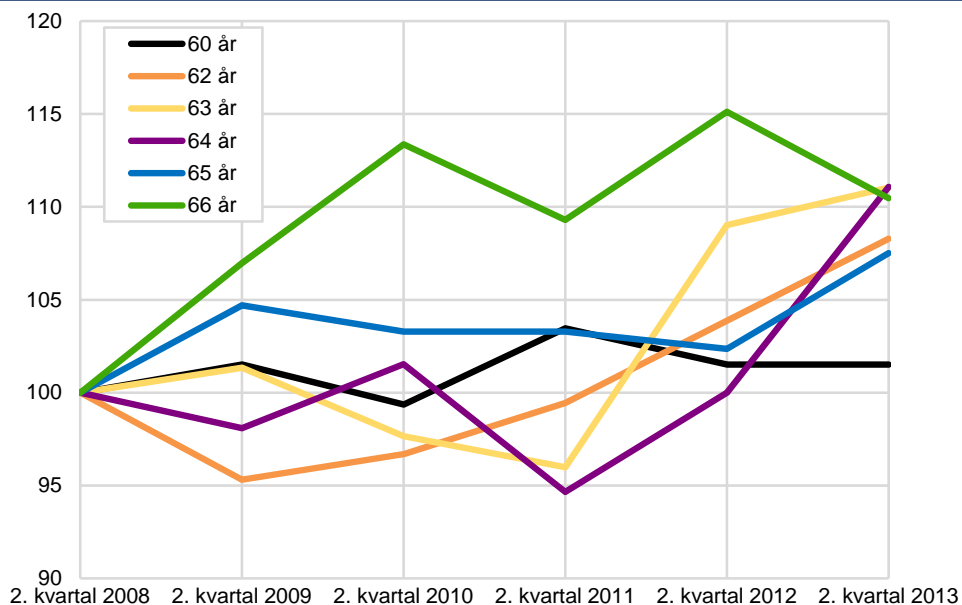
Kilde: NAVs Aa-register.

Figur 2.6 viser at arbeidstakerprosenten er høyere i 2. kvartal 2013 enn i 2008 for alle aldersgrupper på de tre utdanningsnivåene.

Figurene 2.7-2.9 viser utviklingen i arbeidstakerprosentene tilsvarende det som ble gjort i figur 2.2 men nå fordelt på tre utdanningsnivå. Vi kommenterer først utviklingen slik de tre figurene viser, og deretter gjør vi noen betraktninger ut fra forskjeller mellom privat, statlig og kommunal sektor. Her er det som omtalt før variasjoner mellom de ulike sektorene i hvilken grad man har AFP, og i hvilken grad personer med AFP kan fortsette å arbeide og samtidig ta ut AFP.

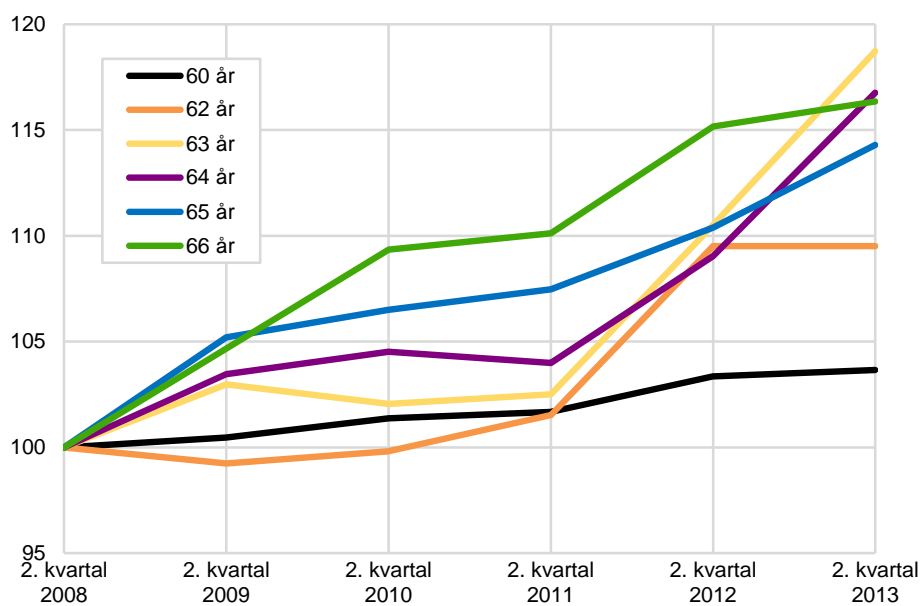

Figur 2.7. Utviklingen i arbeidstakerprosjenter for bosatte i ulike aldre med grunnskole som høyeste utdanning. 2008 =100. 2. kvartal 2008 - 2. kvartal 2013

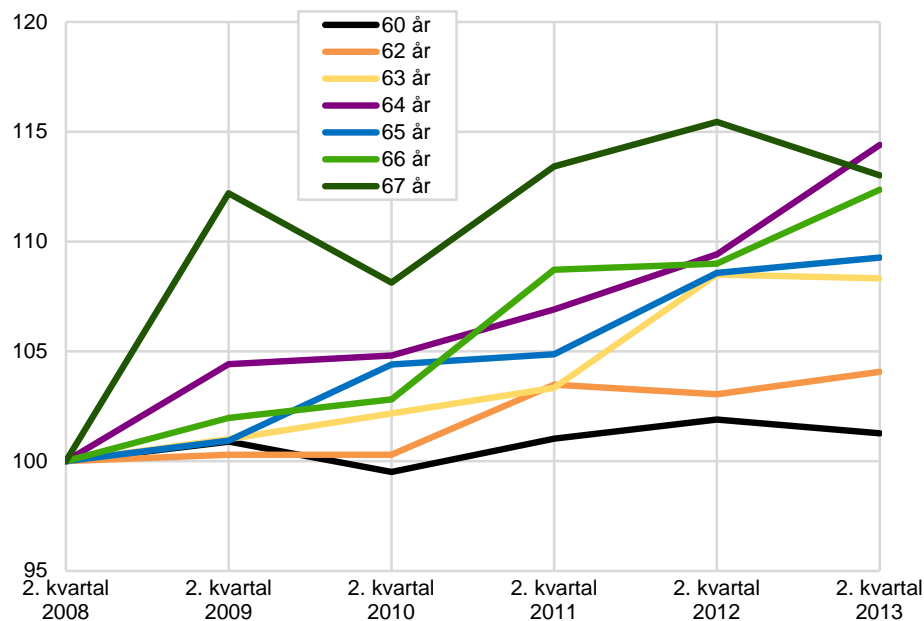

Kilde: NAVs Aa-register.

Figur 2.8. Utviklingen i arbeidstakerprosjenter for bosatte i ulike aldre med videregående skole som høyeste utdanning. 2008 =100. 2. kvartal 2008 - 2. kvartal 2013

Kilde: NAVs Aa-register.

Figur 2.9. Utviklingen i arbeidstakerprosenten for bosatte i ulike aldre med universitet og høyskole som høyeste utdanning, 2008 =100. 2. kvartal 2008 - 2. kvartal 2013

Kilde: NAVs Aa-register.

Når vi ser på utviklingen etter pensjonsreformen for de med grunnskoleutdanning ser det ut som om nye 62-åringer bare har hatt en forlengelse av utviklingen siden 2010. Men vi kan her ha samme effekt som vi så for 62-årige kvinner. Finanskrisen bidro til en nedgang i arbeidstakerprosenten for disse omkring 2008, men den økte årene etter. Pensjonsreformen kan så tenkes å ha forlenget denne veksten ytterligere enn det den ville vært uten reformen. Det vil si at uten pensjonsreformen ville 62-åringene hatt en utvikling som ligner mer på det figuren viser for 60-åringene etter 2011. Av figur 2.8 som viser de med videregående utdanning, hadde nye 62-åringer en vekst i 2012, men ikke videre i 2013. For de med høyere utdanning, figur 2.9, synes det generelt å være liten effekt av pensjonsreformen for nye 62-åringer.

Vi ser så på de som allerede i 2012 var 62 år og eldre. For de med grunnskole var det ytterligere vekst for alderskohortene 63-64 år og i tillegg fikk 65-åringene en økning. For personer med videregående skole som høyeste utdanning, var det fortsatt vekst blant 63-65-åringene. For den siste gruppen, personer med universitet/høyskole som høyeste utdanning, er det ikke særlig klare tendenser. Det ser mer ut som om utviklingen har vært i tråd med utviklingen før 2012. Men det er litt større økning i forbindelse med pensjonsreformen for 63- og 65-åringene.

De forskjellene vi ser utviklingen fordelt på utdanning og mellom kvinner og menn henger nok en del sammen med hvordan arbeidstakerne fordeler seg på privat, kommunal og statlig sektor. Det er to dimensjoner i dette. Det ene er knyttet til variasjoner i pensjonsordningen og det andre er antallet i hver sektor på ulike utdanningsnivå.

I privat sektor vil man forvente at utslaget er størst siden de med privat AFP kan ta ut denne sammen med folketrygden fra 62 år, og samtidig fortsette å arbeide uten avkortning av pensjonen. I statlig og kommunal sektor har man AFP, men kan fram til 67 år ikke ta ut AFP-delen uten avkortning hvis man fortsetter å arbeide. Noen har riktignok tidligere særaldersgrenser hvor dette kan gjøres før, men dette har ikke endret seg etter pensjonsreformen. Men man kan her som i privat sektor uten AFP, ta ut folketrygddelen uten avkortning. I rapporten vår ser vi bare på sektortilknytning i et enkelt år. For en person vil pensjonsrettighet være knyttet til en lengre yrkeskarriere. For eksempel kan en 64-åring som i 2013 arbeider i staten

være en som gikk av med AFP i privat sektor i 2012. Så langt er dette av mindre omfang slik at vi kan se bort fra dette her.

Tabell 2.2. Bosatte arbeidstakere 62-66 år fordelt etter utdanning, kjønn og sektor. 2. kvartal 2013. Prosent

		I alt	Statlig sektor	Kommunal sektor	Privat sektor
Begge kjønn	Alle nivå	100	14	26	59
	Grunnskole	100	6	21	73
	Videregående skole	100	10	22	68
	Universitet eller høgskole	100	25	35	40
Menn	Alle nivå	100	12	15	73
	Grunnskole	100	4	8	89
	Videregående skole	100	7	9	85
	Universitet eller høgskole	100	22	26	52
Kvinner	Alle nivå	100	17	40	43
	Grunnskole	100	8	35	57
	Videregående skole	100	14	36	50
	Universitet eller høgskole	100	29	49	22

Kilde: NAVs Aa-register.

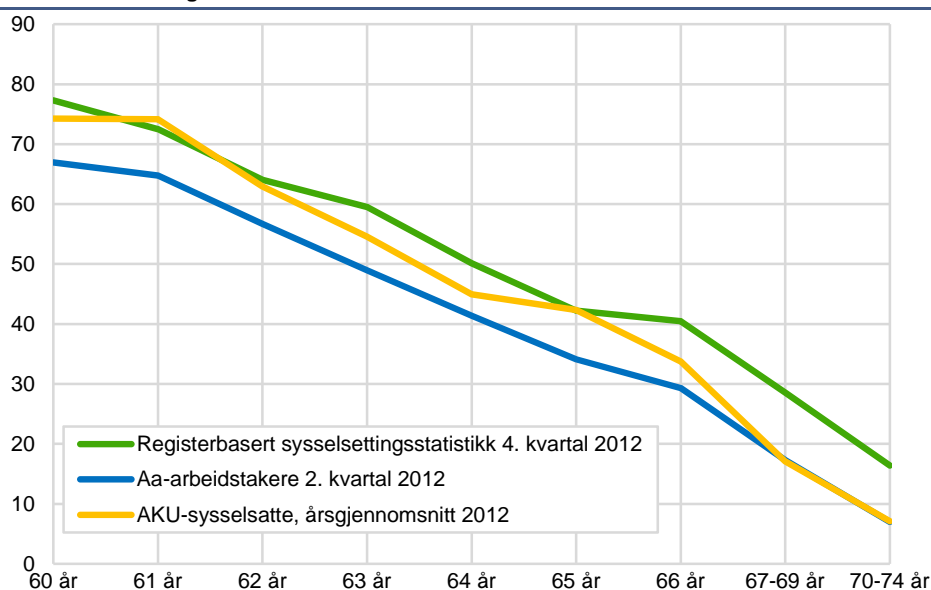
Når det gjelder fordeling av sysselsatte etter utdanning at det slik at statlig sektor har en klar overvekt av høyt utdannede jamfør med kommunal og privat sektor. Blant kvinner er det en overvekt av lavt utdannede i privat sektor, mens høyt utdannende kvinner er arbeidstakere i offentlig sektor.

3. Nivå tall inkludert alle lønnstakere og selvstendige

I denne rapporten vektlegges bruk av NAVs Arbeidsgiver-/arbeidstakerregister (Aa-registeret) som kilde for å beskrive **utviklingen** i sysselsettingen blant eldre. Vi nevnte i kapittel 1 noen grunner til dette. AKU-tall er dårlig egnet på grunn av stor utvalgsusikkerhet på det detaljningsnivået vi ønsker å studere endringer på. Både AKU og de offisielle registertallene gir samme bilde som kun Aa-registertall når man ser på hvordan yrkesdeltakelsen avtar med alder. De blir bare liggende på et lavere nivå, jamfør figur 3.1. Vi får dessuten kortere produksjonstid jamført med å vente på de offisielle registertallene.

Til analyser av nivå tall, derimot, vil ikke data fra Aa-registeret være dekkende. Her mangler per definisjon tall for selvstendig næringsdrivende og noen spesielle grupper av lønnstakere. Det siste gjelder blant annet oppdragstakere (f.eks. fosterforeldre og styremedlemmer), ansatte i politiske verv (for eksempel ordførere), personer med svært kortvarige arbeidsoppdrag, personer i førstegangstjeneste og en del andre spesielle grupper som ikke skal rapporteres inn til Aa-registeret i henhold til reglene for registeret. Et spesielt problem for eldre arbeidstakere er dessuten at den offisielle registerstatistikken overestimerer antallet av disse og dermed også arbeidstakerprosenten blant disse. Som nevnt dekker ikke Aa-registeret alle ansatte. For å få med alle anvender vi noen supplerende registre til Aa-registeret hvorav lønns- og trekkoppgaverregisteret (LTO) og selvangivelsesregisteret er de viktigste. Disse gir imidlertid ikke informasjon når på året en person er i arbeid, bare hvem som har hatt inntekt fra arbeidet i løpet av året. Vi lar derfor AKU-tall fra 4.kvartal for antall ansatte og selvstendige, bestemme hva tallet på sysselsatte skal være også i den offisielle registerstatistikken. Vi plukker så med oss lønnstakere fra LTO og selvstendige fra selvangivelsesregisteret for å få et antall som stemmer med AKU. I mangel av noe bedre bruker vi størrelsen på den pensjongivende inntekten som kriterium for hvem skal være med. Når vi jamfører med AKU slik som i figur 3.1 ser vi at vi plukker med oss for mange eldre – særlig fra 67 år og oppover. Dette er også et argument for å holde seg til rene Aa-registertall når det særlig er eldre vi har som populasjon for analysen.

Figur 3.1. Arbeidstaker- og sysselsettingsprosent for bosatte personer 60 - 74 år, etter alder og datakilde. 2012

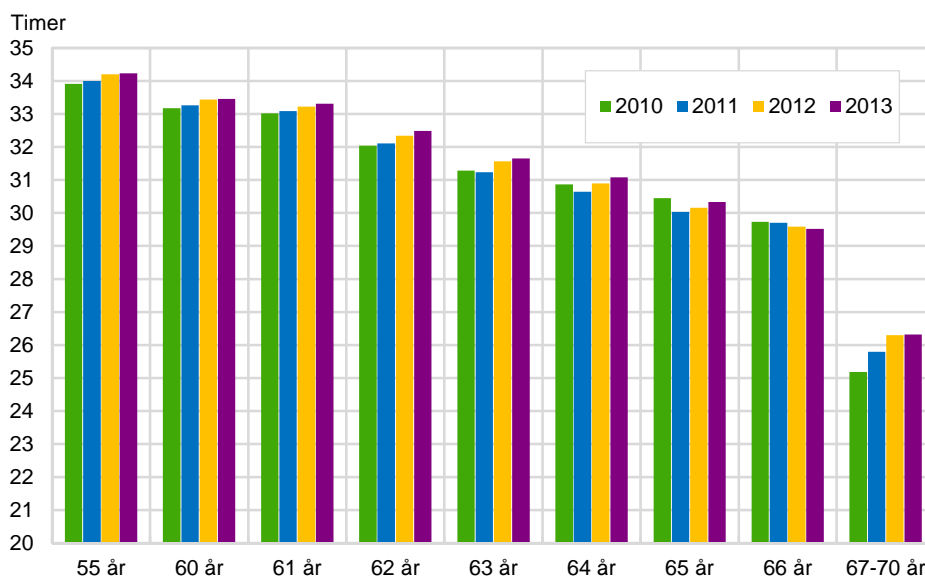
Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk, AKU (årsgjennomsnitt) og NAVs Aa-register.

4. Arbeidstid blant eldre arbeidstakere

I dette kapitlet ser vi nærmere på hvordan den avtalte arbeidstiden blant eldre arbeidstakere har utviklet seg i tiden før og etter innføringen av pensjonsreformen. Ved å ta samlet avtalt ukentlig arbeidstid delt på antall arbeidstakere med en gitt alder, får vi et mål på årsklassens gjennomsnittlige ukentlig avtalte arbeidstid. Denne gjennomsnittsverdien blir sammenlignet for ulike aldersgrupper og fordelt etter kjønn, sektor og utdanning.

Vi har tidligere vist at flere står i jobb lenger etter pensjonsreformen. Spørsmålet er da om dette kommer i form av økt deltidsarbeid?

Figur 4.1. Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid per uke for arbeidstakere 2. kvartal 2010 til 2. kvartal 2013 for utvalgte aldre

Kilde: NAVs Aa-register.

Figur 4.1 viser gjennomsnittlig avtalt ukentlig arbeidstid per arbeidstaker. Denne figuren viser at gjennomsnittlig avtalt arbeidstid faller med økende alder. Endring for 62 år og over er ikke ulik utviklingen for de som er yngre. Gjennomsnittet har heller ikke noe brudd i tidsserien knyttet til 2011 og 2012.

Ser vi på den enkelte aldersgruppen for seg, er utviklingen litt ulik over tid. Blant de utvalgte arbeidstakerne i figuren som er 61 år og yngre er det jevn, men meget liten økning i ukentlig avtalt arbeidstid. Økningen i treårsperioden fra 2010 til 2013 er på litt under en prosent. For aldersgruppen der pensjonsreformen har de største endringene, 62 til 66 år er det varierende, men små endringer. 62-åringene har en jevn økning i treårsperioden som samlet sett utgjør 1,4 prosent eller cirka 27 minutter lenger avtalt arbeidstid per uke. I motsatt ende har vi 66-åringene som har hatt en svak, men jevn nedgang i treårsperioden som samlet utgjør 0,7 prosent eller 13 minutter.

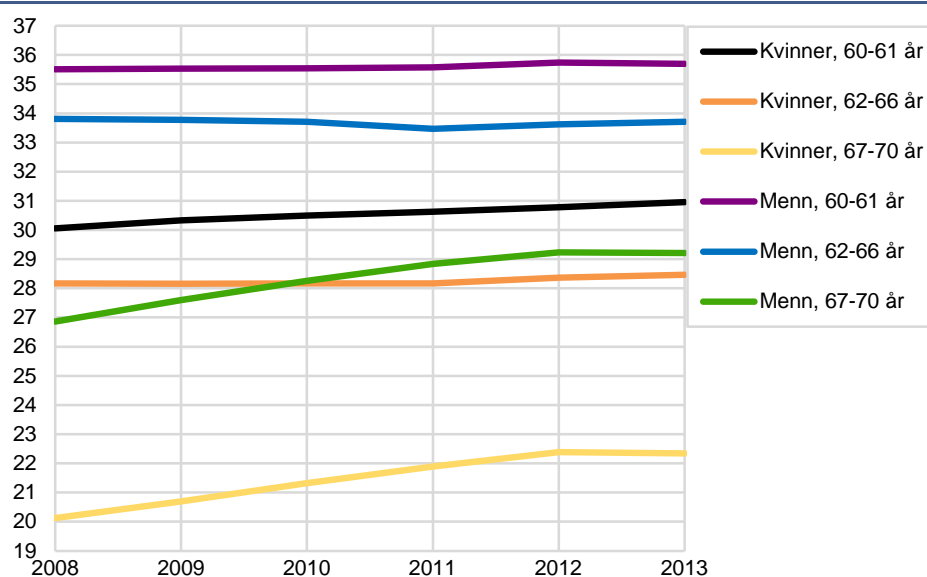
For den eldste gruppen, 67 til 70 år ser vi en tydelig økning i gjennomsnittlig avtalt arbeidstid per uke. Dett utgjør en økning på 4,5 prosent eller en time og åtte minutter i treårsperioden 2010 til 2013. En av årsakene til dette kan være at ordningen med avkortning av pensjon mot arbeidsinntekt ble gradvis avskaffet for 67, 68 og 69-åringene i årene 2008 til 2010. Se mer om dette i kapittel 2.

Tidligere i rapporten har vi vist at arbeidstakerprosenten har økt over tid. Samlet avtalt gjennomsnittlig arbeidstid per uke fordelt på antall arbeidstakere har endret seg lite i den samme perioden. Flere arbeidstakere og (nesten) uforandret antall timer per uke per arbeidstaker betyr at, enten har avtalt arbeidstid gått opp for noen

grupper og ned for andre gruppe, eller at de ekstra arbeidstakerne har avtalt arbeidstid som er omtrent den samme som gjennomsnittet.

For å finne eventuelle grupper som har høyere/lavere avtalt ukentlig arbeidstid etter reformen skal vi nå gruppere arbeidstakerne etter tre aldersgrupper. Første gruppe er arbeidstakere som er 60 og 61 år gamle. Dette er en referansegruppe som i liten grad er berørt av reformen. Den andre gruppen omfatter 62 til 66-åringene. Dette er arbeidstakere som har fått flere nye muligheter etter pensjonsreformen. Den siste gruppen omfatter arbeidstakere som er eldre, og i hovedsak ikke får endrede muligheter etter reformen. Disse tre aldersgruppene skal fordeles etter kjønn, sektor og utdanning for å finne ut hvordan ulike deler av denne populasjonen reagerer på endringene i perioden 2008 til 2013.

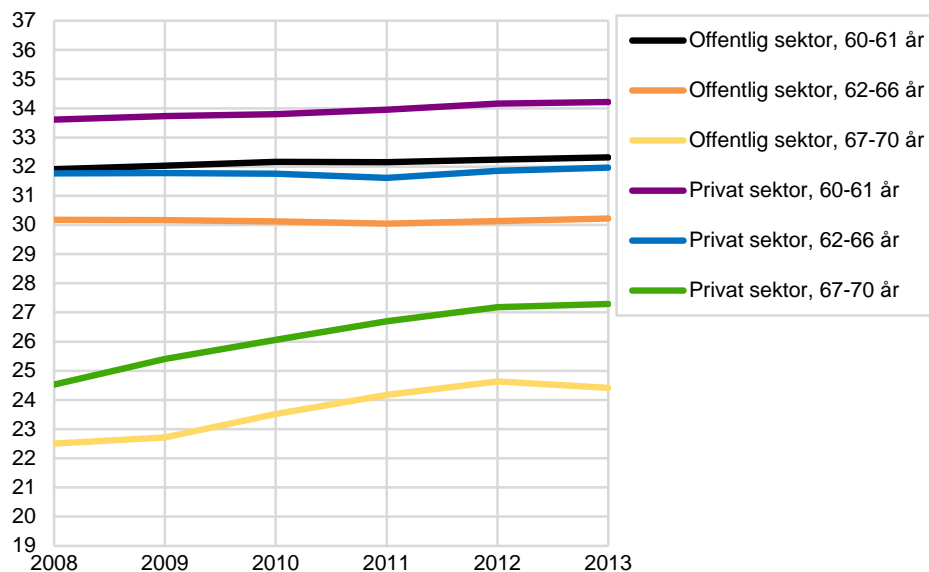
Figur 4.2. Avtalt arbeidstid per uke for arbeidstakere, etter kjønn og alder. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013

Kilde: NAVs Aa-register.

Fordelt etter kjønn ser vi at to av de tre aldersgruppene stort sett har uforandrede verdier på antall avtalte arbeidstimer per uke. For den eldste gruppen ser vi en jevn økning i tiden 2008 til 2012. Dette kan blant annet skyldes avviklingen av ordningen med avkortning av pensjon mot arbeidsinntekt som tidligere nevnt. Økningen i den eldste gruppen er tydelig for begge kjønn, med en økning litt under 10 prosent for kvinner, og litt over 10 prosent for menn i perioden fra 2008 til 2013. I de valgte aldersgruppene er avtalt avtalte arbeidstimer for menn 5 til 7 timer høyere enn for kvinner i alle årene. Denne forskjellen er størst for den eldste gruppen.

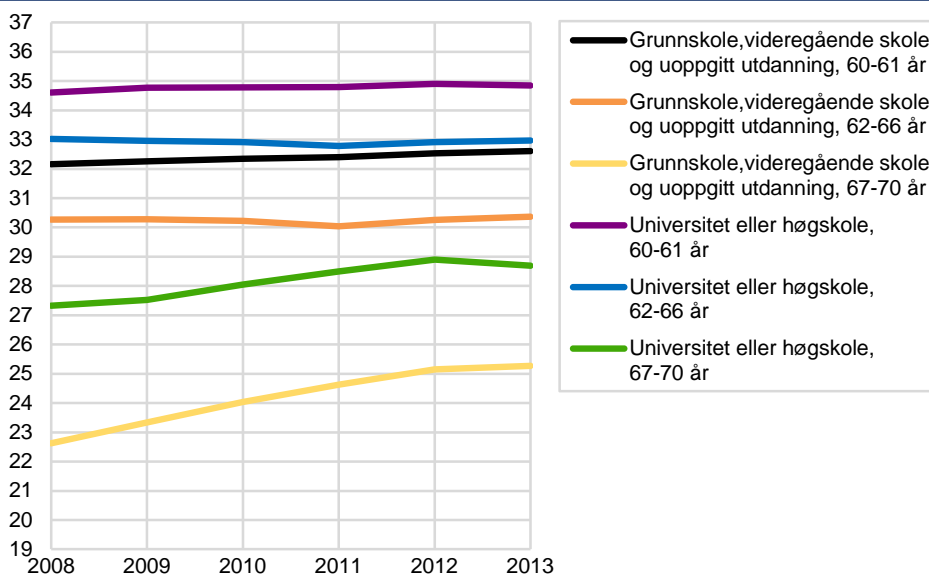
Figur 4.3. Avtalt arbeidstid per uke for arbeidstakere, etter sektor og alder. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013

Kilde: NAVs Aa-register.

Arbeidstakere i privat sektor for aldersgruppene i figur 4.3 har 2 til 3 flere timer avtalt arbeidstid enn tilsvarende aldersgrupper i offentlig sektor. Denne forskjellen er størst for de eldste. Utviklingen over tid viser liten endring, unntatt for de eldste som har en økning omkring 10 prosent i perioden. Økningen over tid er litt større for alle de tre gruppene i privat sektor enn for tilsvarende gruppe i offentlig sektor.

Figur 4.4. Avtalt arbeidstid per uke for arbeidstakere, etter utdanning og alder. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013

Kilde: NAVs Aa-register.

Figur 4.4 fordeler de tre aldersgruppene etter om de har fullført utdanning på universitet /høyskolenivå eller ikke. Figuren ligner på de to foregående. Sysselsatte med høyere utdanning har en avtalt arbeidstid som er 2 til 5 timer høyere enn for sysselsatte som ikke har slik utdanning. De eldste har økt gjennomsnittlig avtalt arbeidstid i perioden, med fem prosent for de med høyere utdanning og nesten 12 prosent for de uten. Alle økninger over tid var høyere for de uten, enn de med høyere utdanning.

Konklusjoner

I tidligere kapitler har vi sett at arbeidstakerprosentene har økt for alle aldersgrupper blant de eldre i perioden 2008 til 2013. Særlig stor var økningen for 62, 63 og 64-åringer i 2012 og 2013. Avtalt arbeidstid per uke har ikke endret seg mye i samme periode. En gruppe som skiller seg ut fra dette er arbeidstakere i alderen 67 til 70 år som har hatt en økning på omkring 10 prosent i gjennomsnittlig avtalt antall timer per uke fra 2008 til 2013. Det er ingen markante ulikheter i utviklingen over tid knyttet til kjønn, sektor eller utdanning, men disse ulike gruppene har ulikt nivå på gjennomsnittlig avtalt antall timer per uke.

5. Pensjonsordninger og mobilitet

Det nevnes som et problem at utformingen av tjenestepensjoner kan redusere mobiliteten i arbeidsmarkedet. Vi skal se på ett aspekt av dette nemlig mobiliteten mellom kommunal, statlig, privat sektor.

Tjenestepensjonen i offentlig sektor er samordnet mellom kommunal sektor (KLP) og statlig sektor (SPK). Det betyr at tjenestepensjonen regnes ut etter tilnærmet samme regelverk og utbetalt pensjon baseres på hva man samlet sett har opparbeidet seg av rettigheter i de to sektorene. Pensjonsordningen skulle derfor i seg selv ikke være til hinder for at man skifter jobb mellom disse sektorene. Men tilsvarende gjelder ikke for tjenestepensjonsordninger i forhold til privat sektor. Man har derfor vært redd for at dette reduserer mobiliteten mellom offentlig og privat sektor og at denne effekten vil være sterkere jo mer man nærmer seg pensjonsalder.

Vi vil analysere problemstillingen ved å se på jobbskifter som innebærer skifte mellom de tre sektorene for ulike aldersgrupper. Med jobbskifte menes arbeidstakere som skifter virksomheter. Virksomhet er en lokalt avgrenset produksjonsenhet som produserer en type vare eller tjeneste i henhold til standard for næringsgruppering. Det vil si at det regnes også som jobbskifte når en ansatt har samme arbeidsgiver men har byttet arbeidssted. For eksempel at en butikkansatt har byttet jobb til en annen butikk i samme butikkjede eller har skiftet mellom to ungdomskoler i samme kommune.

Det er selvsagt mange flere grunner enn betydning for egen tjenestepensjon som folk tar hensyn til når de vurderer jobbskifter og for noen er det ikke et valg, men en følge av oppsigelser ved konkurs eller nedbemanning. Der man selv har et valg vil forhold som ønske om nye arbeidsoppgaver, økt lønn eller mistriivsel i gammel jobb spille inn. Det kan også være grunner til at man blir i samme jobb selv om man egentlig kunne tenke seg å skifte jobb. Grunner til det siste kan være mangel på jobbmuligheter på bostedet eller at arbeidstakerens kvalifikasjoner ikke er etterspurt av andre arbeidsgivere. Flere av faktorene over tilsier at hyppigheten av jobbskifter reduseres med alder. Man er f.eks. mindre tilbøyelig til å skifte bosted for å få ny jobb, det kan være mindre å hente av lønnsvekst ved jobbskift og man er ikke lenger i en fase hvor man i like stor grad ønsker å prøve ut nye arbeidsoppgaver. Videre kan man gjennom mange år i samme virksomhet ha opparbeidet seg en særlig spesifikk kompetanse i denne virksomheten som er lite etterspurt ellers i økonomien, i alle fall så lite at man ikke får lønnsmessig uttelling for denne ved jobbskifter.

Det vil altså være flere faktorer enn utformingen av pensjonsordninger som tilsier at hyppigheten av jobbskift reduseres med alder. Hvordan kan vi så skille ut effekten av denne siste? Vi vil forsøke å gjøre dette ved å utnytte at pensjonsordningen i de tre sektorene tilsier at skifte mellom statlig og kommunal ikke blir påvirket av pensjonsordning men at dette bare gjelder skifte mellom disse og privat. For mange av de andre faktorene som tilsier mindre jobbskift med alder, er det mer sannsynlig at de virker nøytralt på skifter mellom ulike sektorer. Men det finnes også faktorer som kan trekke i samme retning som det pensjonsordningen gjør. Det mest nærliggende å tenke seg er særskilt kompetanse som er typisk for jobber i det offentlige. Man kunne da tenkt seg at vi gjorde analysen for ulike typer av stillinger i det offentlige. Det vil si at vi forsøkte å skille mellom yrker/stillinger som man stort sett finner i de offentlige og de stillinger som man også finner i privat sektor. Dette siste vil typisk være støttefunksjoner som IT, HR, renholdere ol. Ressursrammen for prosjektet har ikke tillatt at vi går inn på dette.

Vi bruker samme datasett som i kapittel 2. Det vil si arbeidstakere i 2. kvartal og vi ser på jobbskifter mellom 2. kvartal 2012 og 2. kvartal 2013. Siden datagrunnlaget

ikke dekker selvstendig næringsdrivende og en del småjobber betyr det at antall jobbskifter for de som var arbeidstakere i 2. kvartal 2012 underestimeres noe. For problemstillingen som går på virkninger av ulike pensjonsordninger skulle ikke dette bety noe. Hvilken sektor den enkelte arbeidstaker tilhører bestemmes i vårt datasett av den virksomheten de var ansatt i 2. kvartal 2012 og 2. kvartal 2013. I forhold til pensjonsordninger er det to forhold vi vil nevne. Det ene er at det ikke er 100 prosent overlapp mellom sektor og pensjonsordning. Det vil si at noen få virksomheter i privat sektor kan være med i pensjonsordning som primært er for offentlig sektor. Det andre er at noen arbeidstakere vil ha opparbeidet seg pensjonsrettigheter i både offentlig og privat sektor slik at tapet ved å skifte sektor betyr mindre. Vi tror omfanget av dette er så lite at det ikke vil bety noe for det hovedbildet vi får fram.

Jobbskifte og sektor

Vi ser først på jobbskifter i alt etter alder og sektor i 2012. Her ser vi altså først ikke på hvilken sektor jobbskifte skjer til. Av tabell 5.1 ser vi at privat sektor har klart flest arbeidstakere mens statlig sektor har færrest. Det er følgelig ikke overraskende at vi finner det største antallet jobbskifter i privat sektor, deretter i kommunal og lavest i statlig sektor. Vi fokuserer derfor på andelen jobbskifter av de som var arbeidstakere i 2. kvartal 2012. Tabellen viser at andelen jobbskifter faller med økende alder i alle sektorer. Videre er dessuten andelen relativt like i de tre sektorene for de ulike aldersgruppene. Det man kan merke seg av forskjeller er at nedgangen i jobbskifter med økende alder er noen mindre i statlig sektor enn i kommunal og privat sektor. Det kan tenkes at noe av dette skyldes at man i særlig statlig sektor har noen grupper av arbeidstakere som har særaldersgrenser for pensjon hvor de må slutte. En god del av disse velger å fortsette i annen jobb. I SSB-rapport 2013/60 «Jobbskifte blant eldre arbeidstakere» så man på noen slike grupper og fant at dette typisk gjaldt ansatte i politiet.

Tabell 5.1. Jobbskifte blant bosatte arbeidstakere 45-66 år etter alder og sektor. 2. kvartal 2012 - 2. kvartal 2013

Sektor og alder i 2012	Arbeidstakere begge år	Antall jobbskifter	Andel jobbskifter
Statlig sektor			
45-66 år	119 993	11 176	9,3
45-49 år	33 459	3 694	11,0
50-54 år	32 088	3 148	9,8
55-59 år	30 327	2 611	8,6
60-66 år	24 119	1 723	7,1
Kommunal sektor			
45-66 år	218 764	21 391	9,8
45-49 år	56 779	7 198	12,7
50-54 år	57 390	6 163	10,7
55-59 år	58 473	4 961	8,5
60-66 år	46 122	3 069	6,7
Privat sektor			
45-66 år	526 094	49 408	9,4
45-49 år	167 790	19 785	11,8
50-54 år	142 235	14 431	10,1
55-59 år	118 848	9 375	7,9
60-66 år	97 221	5 817	6,0

Kilde: NAVs Aa-register.

I tabell 5.2 ser vi så på hvilken sektor arbeidstakere som har byttet jobb går til. Hovedbildet er ikke overraskende at de fleste personer som bytter jobb, bytter innenfor samme sektor. Når andelen som bytter internt i samme sektor er høyest i privat, deretter i kommunal og lavest i statlig, skyldes nok dette at sektorene er av ulike størrelse. En ansatt i privat sektor har mange flere jobber å velge mellom internt i egen sektor enn en som jobber i statlig sektor, jamfør tabell 5.1. Den ulike størrelsen på sektorene er nok også hovedforklaringen når vi ser hvilken sektor man går til når man slutter i egen. Ansatte i statlig og kommunal sektor går i større grad til privat sektor enn til hverandres sektor. Og flere som forlater privat sektor går til kommunal enn til statlig sektor.

Et annet felles mønster for sektorene er at andelen som skifter jobb til en annen sektor synker med alder. Det gjelder også skifte mellom statlig og kommunal sektor hvor pensjonsordningen er samordnet. Dette stemmer bra med det vi antok; at mange over tid opparbeider seg en virksomhetsspesifikk kompetanse. Det tilsier at man for eksempel vil ha problemer å få lønnsmessig uttelling ved å bytte jobb og da særlig utenom eget foretak. For å lete etter mulige effekter på jobbskifter av pensjonsordninger ser vi på nedgangen i jobbskifter med alder til sektorer som har lik eller ulik pensjonsordning som sin egen. Vi sammenligner andeler for 45-49-åringer med andeler for 50-54-åringer og med 55-59-åringer. For 60-66-åringer vil en del allerede ha gått i pensjon slik at andre forhold enn opparbeiding i en pensjonsordning kan spille inn. Vi starter med ansatte i statlig sektor i 2012. Vi ser da at for 50-54-åringene faller andelen som går til kommunal sektor med 0,8 prosentpoeng, mens den for de som går til privat sektor faller med 4,2 prosentpoeng. For 55-59-åringer faller andelen som går til kommunal sektor med 4,6 prosentpoeng, mens den for de som går til privat sektor faller med 5,3 prosentpoeng. For ansatte i kommunal sektor finner vi samme type effekter når vi sammenligner med 45-49-åringer. Andelen blant 50-54-åringene som går til statlig sektor faller med 0,8 prosentpoeng mens den for de som går til privat sektor faller med 2,4 prosentpoeng. For 55-59-åringene faller andelen som går til statlig sektor med 1,9 prosentpoeng, mens den for de som går til privat sektor faller med 3,6 prosentpoeng.

Dette gjør at vi ikke kan avvise en påstand om at ulike pensjonsordninger bidrar til å redusere mobiliteten ved «låse ansatte fast» til virksomheter med samme pensjonsordning. Som vi har vært inne på kan det imidlertid være flere forhold som trekker i samme retning som pensjonsordninger slik at størrelsen på effekten av pensjonsordningen i seg selv er usikker.

Tabell 5.2. Jobbskifte blant bosatte arbeidstakere 45-66 år etter alder og sektor. 2. kvartal 2012 - 2. kvartal 2013.

Sektor og alder i 2012	Antall jobbskifter	Sektor for ny jobb i 2013, prosent			
		I alt	Statlig sektor	Kommunal sektor	Privat sektor
Statlig sektor					
45-66 år	11 176	100	78,3	9,1	12,6
45-49 år	3 694	100	72,7	11,3	15,9
50-54 år	3 148	100	77,8	10,5	11,7
55-59 år	2 611	100	82,7	6,7	10,6
60-66 år	1 723	100	84,6	5,4	10
Kommunal sektor					
45-66 år	21 391	100	3,9	84,5	11,6
45-49 år	7 198	100	5	81,6	13,4
50-54 år	6 163	100	4,2	84,8	11
55-59 år	4 961	100	3,1	87,1	9,8
60-66 år	3 069	100	2,1	86,2	11,7
Privat sektor					
45-66 år	49 408	100	3,3	6,9	89,8
45-49 år	19 785	100	3,7	7,5	88,9
50-54 år	14 431	100	3,7	7,2	89,2
55-59 år	9 375	100	2,9	6,5	90,5
60-66 år	5 817	100	1,8	4,6	93,6

Kilde: NAVs Aa-register.

Vedlegg A: AKU – årsgjennomsnitt 2013

Oppsummering

AKU-tall over sysselsettingsprosenten for ettårige aldersgrupper fra 60 år og over viste stort sett ikke signifikante utslag fra 2010 til 2011. Om innføringen av pensjonsreformen hadde noen effekt på sysselsettingen, var den i så fall med svært stor sannsynlighet ikke større enn +/- 4000 for de enkelte årskull. Fra 2011 til 2012 er det derimot signifikante utslag, med økt andel sysselsatte både for 62- og 63-åringene i følge AKU. Fra 2012 til 2013 viser imidlertid tallene nedgang for 62-åringene, men det er på grensen til å være innenfor feilmarginen. Økningen for 64-åringene fra 2012 til 2013 er derimot signifikant, og historisk sett i tråd med en trend fra 2009. Ellers er det bare små og tilfeldige utslag fra år til år.

1. Bakgrunn og kvalitetsvurdering

I Rapport 9/2011 fra SSB ble det gjort en vurdering av AKUs muligheter for å overvåke utviklingen på arbeidsmarkedet etter innføringen av pensjonsreformen. Rapporten viste at AKU kan gi et godt bilde av større strukturelle forskjeller i *nivåttall* for sysselsettingsprosenten, også for detaljerte aldersgrupper. Når det gjelder *endringstall* over utviklingen fra år til år i sysselsettingen, er konklusjonen at utvalget i AKU er så lite at det må skje relativt store reelle endringer før AKU kan forventes i å fange opp dette for ettårige aldersgrupper. Dette gjelder både årsgjennomsnitt og i enda sterkere grad kvartalstall. Tabellene i vedlegget omfatter kun årsgjennomsnitt.

2. Andelen sysselsatte

I tabell A1 har vi sett på utviklingen i andelen sysselsatte for de ulike aldersgruppene tilbake til 2007. Den indikerer en viss vekst i sysselsettingsprosentene for 60- og 61-åringene i perioden 2007-2011, særlig for kvinner (tabell A3). Ellers ser vi en klar økning i andelen sysselsatte for 62-åringene fra 2011 til 2012, og i noe mindre grad for 63-åringene. Fra 2012 til 2013 viser imidlertid tallene nedgang for 62-åringene, men det er på grensen til å ligge innenfor feilmarginen og kan altså være et tilfeldig utslag. Økningen for 64-åringene fra 2012 til 2013 er derimot signifikant, og historisk sett i tråd med en trend fra 2009. Ellers er det bare små og tilfeldige utslag fra år til år.

Tabell A1. Sysselsatte i prosent av personer i alt, etter alder. 60-74 år. Årsgjennomsnitt 2007-2013

	I alt 60-74 år	60 år	61 år	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år	67-69	70-74
Årsgjennomsnitt:										
2007	35	72	69	55	47	46	35	30	16	7
2008	36	75	69	57	46	44	36	30	18	6
2009	36	77	71	57	48	41	40	31	17	6
2010	36	78	72	56	50	42	38	34	19	7
2011	36	77	75	57	48	43	37	32	18	8
2012	36	76	73	65	54	45	38	33	18	7
2013	36	75	74	60	57	51	37	32	19	7
Endring fra året før:										
2008	1	4	0	2	-1	-2	1	0	3	0
2009	0	1	2	0	3	-3	4	1	-1	0
2010	0	1	1	-1	2	1	-2	2	1	0
2011	0	-1	3	1	-2	1	-1	-2	-1	1
2012	0	-1	-2	8	6	2	2	1	0	-1
2013	0	-1	1	-6	4	6	-1	-1	1	-1

Kilde: AKU (endringstall basert på tall som ikke er avrundet).

Siden pensjonsreformen vil påvirke ulike fødselskohorter ulikt, tilsier dette at effekter på sysselsettingen vil kunne inntreffe over flere år. Dessuten vil nok mange være usikre på virkningene for egen pensjon av de ulike valg som kan gjøres, og det kan medføre en avventende holdning.

Ved bruk av AKU-tall for å måle slike effekter må man i tillegg ta hensyn til at også andre faktorer påvirker disse tallene, alt fra kortsiktige konjunktursvingninger

til langsiktige trender som følge av at for eksempel utdanningsnivået blant de eldste øker og at yngre fødselskohorter av kvinner har en høyere sysselsettingsandel enn eldre fødselskohorter av kvinner på samme alderstrinn.

Tabell A2 viser utviklingen i antall sysselsatte personer for ettårige aldersgrupper fra 2007 til 2013. Utviklingen i tallet på sysselsatte personer vil dels være bestemt av hvor mange personer som totalt sett er i denne alderskohorten, og dels av hvor stor andel av disse som er sysselsatt (sysselsettings-prosenter). Endringstallene er, med noen få unntak, ikke signifikante. Det illustreres også ved variasjonen i utviklingen mellom de ettårige aldersgruppene. For de årskullene hvor man kunne tenke seg at utslaget av pensjonsreformen var størst (62- og 63-åringer), viser tallene en klar økning fra 2011 til 2012, mens endringstallene året før og etter ikke var signifikante.

Tabell A2. Antall sysselsatte personer etter alder. 60-74 år. 1 000

	I alt 60-74 år	60 år	61 år	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år	67-69 år	70-74 år
2007	210	42	42	31	24	21	13	10	17	10
2008	224	46	43	34	24	21	15	11	21	9
2009	233	45	42	35	28	22	20	13	20	10
2010	241	43	41	32	29	27	19	16	22	11
2011	248	45	42	32	27	27	23	16	22	14
2012	257	42	42	36	31	26	25	19	24	12
2013	262	41	42	34	32	30	22	20	29	12
Endring fra året før										
2008	14	4	1	3	0	0	2	1	4	-1
2009	9	-1	-1	1	4	1	5	2	-1	1
2010	8	-2	-1	-3	1	5	-1	3	2	1
2011	7	2	1	0	-2	0	4	0	0	3
2012	9	-3	0	4	4	-1	2	3	2	-2
2013	5	-1	0	-2	1	4	-3	1	5	0

Kilde: AKU.

Utvalgsstørrelsen i AKU er for liten til at AKU egner seg til å måle kortsiktige endringer for så små grupper som enkeltårskull. De reelle utslagene i arbeidsmarkedet må i så fall være svært sterke. Ved å se på utviklingen over en lengre periode, vil imidlertid små trendmessige endringer fra år til år kunne akkumulere seg til så store endringer over tid at det gir signifikante endringstall.

Tabell A3. Sysselsatte i prosent av personer i alt, etter alder og kjønn. Årsgjennomsnitt 2007–2013

	I alt 60-74	60 år	61 år	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år	67-69 år	70-74 år
I alt										
2007	35	72	69	55	47	46	35	30	16	7
2008	36	75	69	57	46	44	36	30	18	6
2009	36	77	71	57	48	41	40	31	17	7
2010	36	78	72	56	50	42	38	34	19	7
2011	36	77	75	57	48	43	37	32	18	8
2012	36	76	73	65	54	45	38	33	18	7
2013	36	75	74	60	57	51	37	32	19	7
Menn										
2007	40	78	74	61	50	50	36	34	20	9
2008	41	80	75	63	51	49	40	35	22	9
2009	41	79	75	62	54	48	45	37	21	8
2010	41	81	75	61	53	47	44	40	23	10
2011	41	82	81	63	52	45	45	37	20	12
2012	41	80	78	70	60	49	43	41	22	10
2013	41	80	81	64	61	56	42	36	24	10
Kvinner										
2007	30	65	63	48	45	43	34	25	11	4
2008	31	71	62	51	40	40	33	25	14	4
2009	31	75	66	52	43	34	35	26	13	6
2010	31	75	68	51	47	36	31	27	14	4
2011	31	72	70	51	45	40	28	26	16	5
2012	31	72	67	61	47	40	34	25	14	5
2013	31	71	67	55	54	45	32	28	15	3

Kilde: AKU.

3. Andelen ikke-sysselsatte som ønsker arbeid

Tabell A4 viser hvor mange ikke-sysselsatte som ønsker arbeid, i prosent av ikke-sysselsatte i alt. Heller ikke her finner vi noen signifikante endringer, selv ikke for perioden 2007-2013 under ett.

At personer ønsker arbeid, betyr ikke nødvendigvis at de har søkt arbeid, ei heller at de er umiddelbart tilgjengelige for en jobb. Ut fra en vurdering av forskjellen mellom aldersgrupper synes AKU å gi nivå tall av rimelig god kvalitet. For å redusere usikkerheten noe, har vi her foretatt en viss aggregering etter alder. Aldersgruppene i tabellen omfatter ikke like mange årskull og vil bare av den grunn variere i størrelse. Tabellen er derfor best egnet til å se på utviklingen over tid for samme aldersgruppe. Aldersgrensene er valgt ut fra regler for pensjonering og typiske pensjoneringstidspunkt.

Tabell A4. Ikke-sysselsatte som ønsker arbeid, i prosent av ikke-sysselsatte i alt. Årsgjennomsnitt 2007-2013

	I alt 60-74 år	60-61 år	62-64 år	65-66 år	67-69 år	70-74 år
Ikke sysselsatte i alt	100	100	100	100	100	100
2007	3	10	6	5	2	1
2008	4	12	7	6	3	1
2009	4	11	7	7	3	1
2010	4	14	7	5	2	1
2011	4	14	7	4	2	1
2012	4	13	7	4	3	1
2013	4	12	8	4	3	1

Kilde: AKU.

Tabell A5. Ikke-sysselsatte personer som ønsker arbeid, etter hovedsakelig virksomhet. Årsgjennomsnitt 2007-2013. 1 000

	I alt	60-61 år	62-64 år	65-66 år	67-69 år	70-74 år
2007						
Ikke-sysselsatte i alt	394	36	76	49	95	139
Ønsker arbeid	13	3	5	2	2	1
Førtidspensjonist	2	0	1	1	0	0
Arbeidsufør	4	2	1	0	0	0
Alderspensjonist	3	0	0	0	2	1
2008						
Ikke-sysselsatte i alt	403	35	81	53	93	142
Ønsker arbeid	17	4	6	3	3	1
Førtidspensjonist	3	0	2	1	0	0
Arbeidsufør	6	3	2	1	0	0
Alderspensjonist	5	0	0	0	3	1
2009						
Ikke-sysselsatte i alt	417	31	87	57	96	145
Ønsker arbeid	17	3	6	4	2	1
Førtidspensjonist	3	0	1	1	0	0
Arbeidsufør	6	2	2	2	0	0
Alderspensjonist	4	0	0	0	2	1
2010						
Ikke-sysselsatte i alt	432	29	92	64	98	150
Ønsker arbeid	15	4	6	3	2	1
Førtidspensjonist	3	0	1	1	0	0
Arbeidsufør	6	2	3	1	0	0
Alderspensjonist	3	0	0	0	1	1
2011						
Ikke-sysselsatte i alt	446	27	89	75	103	152
Ønsker arbeid	17	4	6	3	2	1
Førtidspensjonist	2	0	1	1	0	0
Arbeidsufør	6	2	3	1	0	0
Alderspensjonist	4	0	0	0	2	1
2012						
Ikke-sysselsatte i alt	456	29	78	79	112	159
Ønsker arbeid	17	4	6	3	3	1
Førtidspensjonist	2	0	1	1	0	0
Arbeidsufør	6	2	3	1	0	0
Alderspensjonist	5	0	0	0	3	1
2013						
Ikke-sysselsatte i alt	472	29	76	79	121	167
Ønsker arbeid	17	4	6	3	3	1
Førtidspensjonist	2	0	1	1	0	0
Arbeidsufør	6	2	3	1	0	0
Alderspensjonist	4	0	0	0	3	1

Kilde: AKU.

Vedlegg B. Jobbskifte

Tabell B1. Jobbskifte blant bosatte arbeidstakere 45-66 år i 2. kvartal 2012-2013, etter alder og sektor

Sektor og alder i 2012	Arbeidstakere begge år	Antall jobbskifter	Andel jobbskifter
Statlig sektor			
45-66 år	119 993	11 176	9,3
45-49 år	33 459	3 694	11,0
50-54 år	32 088	3 148	9,8
55-59 år	30 327	2 611	8,6
60-66 år	24 119	1 723	7,1
60 år	5 023	364	7,2
61 år	4 553	339	7,4
62 år	4 032	296	7,3
63 år	3 653	248	6,8
64 år	2 840	192	6,8
65 år	2 480	157	6,3
66 år	1 538	127	8,3
Kommunal sektor			
45-66 år	218 764	21 391	9,8
45-49 år	56 779	7 198	12,7
50-54 år	57 390	6 163	10,7
55-59 år	58 473	4 961	8,5
60-66 år	46 122	3 069	6,7
60 år	10 708	680	6,4
61 år	8 996	637	7,1
62 år	7 938	500	6,3
63 år	6 685	422	6,3
64 år	5 180	358	6,9
65 år	4 083	255	6,2
66 år	2 532	217	8,6
Privat sektor			
45-66 år	526 094	49 408	9,4
45-49 år	167 790	19 785	11,8
50-54 år	142 235	14 431	10,1
55-59 år	118 848	9 375	7,9
60-66 år	97 221	5 817	6,0
60 år	20 319	1 287	6,3
61 år	17 987	1 196	6,6
62 år	16 265	1 008	6,2
63 år	13 973	829	5,9
64 år	11 550	591	5,1
65 år	10 124	476	4,7
66 år	7 003	430	6,1

Kilde: NAVs Aa-register.

Tabell B2. Jobbskifte blant bosatte arbeidstakere 45-66 år i 2. kvartal 2012-2013, etter alder og sektor

Sektor og alder i 2012	Antall jobbskifter	Sektor for ny jobb i 2013, prosent			
		I alt	Statlig sektor	Kommunal sektor	Privat sektor
Statlig sektor					
45-66 år	11 176	100	78,3	9,1	12,6
45-49 år	3 694	100	72,7	11,3	15,9
50-54 år	3 148	100	77,8	10,5	11,7
55-59 år	2 611	100	82,7	6,7	10,6
60-66 år	1 723	100	84,6	5,4	10
60 år	364	100	82,1	8	9,9
61 år	339	100	85,3	4,4	10,3
62 år	296	100	82,8	5,7	11,5
63 år	248	100	87,9	4	8,1
64 år	192	100	89,6	4,2	6,3
65 år	157	100	81,5	4,5	14
66 år	127	100	83,5	5,5	11
Kommunal sektor					
45-66 år	21 391	100	3,9	84,5	11,6
45-49 år	7 198	100	5	81,6	13,4
50-54 år	6 163	100	4,2	84,8	11
55-59 år	4 961	100	3,1	87,1	9,8
60-66 år	3 069	100	2,1	86,2	11,7
60 år	680	100	1,3	89,4	9,3
61 år	637	100	2	85,9	12,1
62 år	500	100	2,8	86,6	10,6
63 år	422	100	1,9	86,5	11,6
64 år	358	100	3,1	84,6	12,3
65 år	255	100	2	84,3	13,7
66 år	217	100	1,8	81,1	17,1
Privat sektor					
45-66 år	49 408	100	3,3	6,9	89,8
45-49 år	19 785	100	3,7	7,5	88,9
50-54 år	14 431	100	3,7	7,2	89,2
55-59 år	9 375	100	2,9	6,5	90,5
60-66 år	5 817	100	1,8	4,6	93,6
60 år	1 287	100	1,8	5	93,2
61 år	1 196	100	2	3,8	94,1
62 år	1 008	100	2	5,1	93
63 år	829	100	1,6	5,3	93,1
64 år	591	100	1,7	3,9	94,4
65 år	476	100	1,3	4	94,7
66 år	430	100	1,9	5,3	92,8

Kilde: NAVs Aa-register.

Figurregister

2.1. Arbeidstakere etter alder. Prosent av befolkningen i samme aldersgruppe. Bosatte 60-74 år. 2. kvartal 2008-2013	10
2.2. Utviklingen i arbeidstakerprosenter for bosatte personer i ulike aldre. 2008=100. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013	12
2.3. Arbeidstakerprosenter etter kjønn. Bosatte personer 60 til 74 år. 2. kvartal 2008 og 2013.....	12
2.4. Menn, utviklingen i arbeidstakerprosenter for bosatte i ulike aldre. 2008 =100. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013	13
2.5. Kvinner, utviklingen i arbeidstakerprosenter for bosatte i ulike aldre. 2008 =100. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013	13
2.6. Arbeidstakerprosent etter alder og utdanningsnivå. Prosent av befolkningen med samme alder. Bosatte 60-74 år. 2. kvartal 2008 og 2. kvartal 2013	14
2.7. Utviklingen i arbeidstakerprosenter for bosatte i ulike aldre med grunnskole som høyeste utdanning. 2008 =100. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013	15
2.8. Utviklingen i arbeidstakerprosenter for bosatte i ulike aldre med videregående skole som høyeste utdanning. 2008 =100. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013	15
2.9. Utviklingen i arbeidstakerprosenter for bosatte i ulike aldre med universitet og høyskole som høyeste utdanning. 2008 =100. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013.....	16
3.1. Arbeidstaker- og sysselsettingsprosenter for bosatte personer 60-74 år, etter alder og datakilde. 2012	18
4.1. Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid per uke for arbeidstakere 2. kvartal 2010 til 2. kvartal 2013 for utvalgte aldre	19
4.2. Avtalt arbeidstid per uke for arbeidstakere, etter kjønn og alder. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013	20
4.3. Avtalt arbeidstid per uke for arbeidstakere, etter sektor og alder. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013	21
4.4. Avtalt arbeidstid per uke for arbeidstakere, etter utdanning og alder. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013	21

Tabellregister

1.1. Befolkningen, arbeidstakere og avtalte timer pr uke etter alder. 2. kvartal 2008-2013. Prosent	9
2.1. Arbeidstakerprosent og endring i arbeidstakerprosent etter alder. 2. kvartal 2008 – 2. kvartal 2013	11
2.2. Bosatte arbeidstakere 62-66 år fordelt etter utdanning, kjønn og sektor. 2. kvartal 2013. Prosent	17
5.1. Jobbskifte blant bosatte arbeidstakere 45-66 år etter alder og sektor. 2. kvartal 2012 – 2. kvartal 2013	24
5.2. Jobbskifte blant bosatte arbeidstakere 45-66 år etter alder og sektor. 2. kvartal 2012 – 2. kvartal 2013.	25
A1. Sysselsatte i prosent av personer i alt, etter alder. 60-74 år. Årsgjennomsnitt 2007-2013.....	26
A2. Antall sysselsatte personer etter alder. 60-74 år. 1 000	27
A3. Sysselsatte i prosent av personer i alt, etter alder og kjønn. Årsgjennomsnitt 2007–2013.....	27
A4. Ikke-sysselsatte som ønsker arbeid, i prosent av ikke-sysselsatte i alt. Årsgjennomsnitt 2007-2013.....	28
A5. Ikke-sysselsatte personer som ønsker arbeid, etter hovedsakelig virksomhet. Årsgjennomsnitt 2007-2013. 1 000.....	29
B1. Jobbskifte blant bosatte arbeidstakere 45-66 år i 2. kvartal 2012-2013, etter alder og sektor	30
B2. Jobbskifte blant bosatte arbeidstakere 45-66 år i 2. kvartal 2012-2013, etter alder og sektor	31

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-8927-9 (trykt)
ISBN 978-82-537-8928-6 (elektronisk)
ISSN 0806-2056

ISBN 978-82-537-8927-9

9 788253 789279

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway